

Thomas Szende*

AZ ÚJ MAGYAR SZAKOS KÉPZÉS A PÁRIZSI INALCO-N**

Apárizsi egyetemi szintű magyartanítást sok évtizeden át két rangos intézmény, a Paris III – Sorbonne Nouvelle Egyetem, pontosabban annak Nyelvészeti és Fonetikai Intézete és munkahelyem, az INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales = Keleti Nyelvek és Civilizációk Egyeteme) végezte szoros együttműködésben. Az együttműködés tavaly megszakadt. Így, a továbbiakban, kizárólag az INALCO falai közt folyó hungarológiai munkát szeretném bemutatni.

Az 1795-ben alapított INALCO nemzetközi mércével is jelentős, a frankofón világban egyedülálló felsőoktatási intézmény: több mint 90 európai, afrikai, ázsiai és Amerikában beszélt nyelvet lehet nálunk elsajátítani, nyelvészeti, irodalomelméleti, történeti, néprajzi, antropológiai, politológiai, közgazdasági, szociológiai kurzusokkal kiegészítve.

Sokezerre becsülhető azoknak a száma, akik a sajátos profilú INALCO-n szereztek egyetemi diplomát, kaptak tudományos fokozatot és jelenleg kormányhivatokban, követségeken, európai intézményekben, a gazdasági élet legkülönbözőbb területein dolgoznak fontos beosztásban.

Nemcsak a francia egyetemi közegben, a hungarológia kiterjedt nemzetközi hálózatában is fontos helyet foglal el az INALCO, ahol 1931 óta folyik rendszeres és színvonalas magyaroktatás olyan rendkívüli szakembereknek köszönhetően, mint Aurélien Sauvageot, akit a franciaországi finnugor kutatások úttörőjeként és kiemelkedő művelőjeként tartunk számon, a zenetudós Gergely János, Nyéki Lajos nyelvész-irodalmár és a most nyugdíjba vonult Jean-Luc Moreau műfordító, a magyar nyelv és irodalom kiváló ismerője, szerelmese.

* Thomas Szende, egyetemi tanár, INALCO, Párizs, thomas.szende@yahoo.fr

** A 2007. aug. 21–22-i lektori konferencián elhangzott előadás írásos változata.

Egyetemünket Jacques Legrand professzor, a mongolisztika jeles művelője irányítja elnöki rangban, széles jogkörökkel, munkáját két alelnök, az Egyetemi Tanács és a Tudományos Tanács segíti, illetve ellenőrzi.

Az INALCO-n nyelvünk tanulmányozása a hagyományos finnugrisztika és az uráli összehasonlító nyelvészet keretében épült ki és sokáig annak segédelemeként funkcionált. A jelenlegi intézményi struktúrában az állami diplomával járó teljes körű magyar szakos képzést külön magyar szekció biztosítja, amely a Közép- és Kelet-Európa Intézetben belül működik. Magamról csak annyit: 1994 óta vezetem a magyar szekciót, és nemrégiben megválasztottak a Közép- és Kelet-Európa Intézet igazgatójának.

Intézetünkben 70 tanár oktat. Az egyetem kb. 12 000 hallgatójából az elmúlt évben 793-an iratkoztak be hozzánk tavaly, és a hallgatók 17 nyelv és civilizáció közül választhattak. Az intézet szekciói: finn, észt, lett, litván, lengyel, szorb, cseh, szlovák, ukrán, szerb-horvát-bosnyák, szlovén, macedón, román, bolgár, albán, görög és magyar.

Egyidejűleg több szakon is lehet tanulmányokat folytatni.

Szekciónk főállású munkatársa Kányádi András irodalomtörténész. Az oktatómunka nem elhanyagolható részét a mindenkori, államközi egyezmény alapján kiküldött lektor látja el. Egyetemünk köszönettel tartozik a 3 év óta nálunk tevékenykedő Mátyássy Eleninek, magas óraszámban végzett áldozatos munkájáért, szakértelméért. Michel Prigent történész kollégánk ügyszintén meghatározó szerepet játszik a hungarológiai képzésben.

A most lezárult tanévben 72 magyarul tanulni vágyó iratkozott be a magyar szakra. Az intézeti statisztikákban nyelvünk hagyományosan a harmadik helyen áll, a görög és a lengyel után, ami öröndetes tény, még akkor is, ha hozzáteesszük, nem mindenki szerzi meg diplomáját, sokan megállnak az első képzési szakasz után és a végzett hallgatóknak csupán elenyésző része marad a pályán. A magyartanulás nem kockázatmentes vállalkozás.

A hallgatók magyar nyelvi tudatossága, szakmai irányultságuk, a motivációk is sokrétű képet mutatnak.

A magyar szakos hallgatók meghatározó többsége közoktatási előzmények nélkül, az alapoknál kezdi a nyelvünkkel való ismerkedést. Foglalkozás szerinti megoszlásuk jelzi a kor igényeit: fokozatosan szűkül a hagyományos, filológus beállítottságú hallgatói réteg. Jó jel viszont, hogy a másod- vagy harmadik generációs, Franciaországban született, nem ritkán élemedett korú hallgatókon kívül egyre nagyobb számban iratkoznak be hozzánk a térség iránt érdeklődő – magyar gyökerekkel nem rendelkező – szakemberek (jogászok, közgazdászok, politológusok, diplomaták, katonatisztek), akik esetenként több nyelv birtokában fognak a magyar nyelv elsajátításához. Hallgatóink közül sokan fordítóként vagy francia mint idegen nyelv tanárként kívánják hasznosítani a nálunk szerzett ismereteket. A nyelvi egzotikum, a viszonylag kis lélekszámú népek vonzereje megszokott jelenség a hungarológia külföldi művelői számára és persze van aki érzelmi indíttatásból, vagy csak azért iratkozik be hozzánk, mert emberi kapcsolatra vágyik.

A kelet-európai aktív lakosság nyugati vándorlása minket is érint. A rendszerváltás óta ugrásszerűen megnövekedett a hazai és erdélyi diákok száma. Az ő esetükben munkánk jellemzően az anyanyelvi tudat erősítését szolgálja. Az egyenlőtlen-segek kiküszöbölését így erősen heterogén csoportokban kell megkísérelnünk.

Az európai egyetemi reformfolyamat a francia felsőoktatási rendszert is az új követelményeknek megfelelő irányba tereli. A francia egyetemek már sok év óta bekapcsolódtak az európai kreditviteli-rendszerbe, így előszeretettel fogadják más egyetemek hallgatóit. Az elmúlt időszakban – bolognai folyamatot követve – minden francia egyetem gyökeresen átalakította képzési kínálatát. Ugyanakkor, a többnyire államilag finanszírozott francia egyetemek meglehetősen önállóak: nincs két olyan felsőoktatási intézmény amelyik egyformán működne, az új európai felsőoktatási rendszert is mindegyik a saját képére formálja.

Az egyetem az oktatóknak teljes önállóságot biztosít, nem ír elő kötelező tematikát, módszert. A most életbe lépő megújított struktúrájú magyar szakos tanterv szerkezetében követi ugyan az INALCO minden szakirányra egyformán vonatkozó technikai irányelveit, de teljes mértékben intézetünk és szekciónk elképzeléseit tükrözi és valósítja meg.

Érdeemes felidézni, hogy egyetemünk korábbi – erősen strukturált – rendszerét az alábbi részdiplomák jelentették az érettségit követően:

Bac + 3 (DULCO)

Bac + 4 (Licence)

Bac + 5 (Maîtrise)

Bac + 6 (DEA)

Bac + 9-10 (Doctorat nouveau régime)

Hosszabb előkészítés, többszöri minisztériumi hitelesítés után egyetemünk is fokozatosan bevezette a háromciklusú képzést. Ettől a tanévtől immár intézetünk is az új bolognai rendszer szerint tanít. Francia földön inkább LMD-szisztémáról beszélünk.

Az öt helyett, mint ismeretes, három állami diploma marad:

Bac + 3 (Licence)

Bac + 5 (Master)

Bac + 8 (Doctorat)

Innen a 3 kezdőbetű: LMD.

A reform rákényszerítette egyetemünket a kurzuskínálat, a képzési formák teljes átgondolására. A tanterv belső struktúrájának módosítása, az intézetek funkciójának újraértelmezése sok vitát kavart, mindazonáltal kellemes pezsgést hozott életünkbe.

A korábbi képzési formák az átmenetben fennmaradnak, idővel azonban eltűnnek. A legfőbb újítás számunkra, hogy a korábbi négy helyett (Dulco + Licence) három évbe „sűrítjük” a hallgatók nagyobb részét mozgósító első négy év tananyagát, ami miatt ösztől feszített tempó várható.

A **háromfokozatú rendszerben** megváltozik a szakok elnevezése, száma is. Az egyetemünkön értékes hagyományokkal rendelkező hungarológia egyértelmű el-

ismerése, hogy az elmúlt évben sikerült megszavaztatnunk a két intézeti tanáccsal: a kínai, az arab, a japán, a török, a perzsa, a lengyel, a görög és más fontos nyelvek mellett a magyart is választható főszakként.

A többi nyelvből a hallgatók az intézeti profilnak megfelelő, egységes, rendszerint ún. „areális” diplomát kapnak. Ez vonatkozik az intézetünkben működő finn és észt szakra is.

Az 5 éves magyar szak célja olyan szakemberek képzése, akik magas szintű nyelvtudással, nyelvészeti, irodalmi és művelődéstörténeti ismeretekkel rendelkeznek, képesek önálló tudományos munka megkezdésére, alkalmasak a hungarológia bármely területének művelésére, a megszerzett ismeretek sokoldalú közvetítésére az oktatás, a kultúra, a sajtó és a nemzetközi kapcsolatok terén, a frankofón világban és európai intézményekben, egyúttal alkalmasak fordítói munka végzésére is.

Az első három éves képzési szakasz rendszerezett alapismereteket nyújt. A 6 félév során, nyelvtanórádás és szeminárium, szövegelemzés, irodalom, társalgás, stílusgyakorlat, sajtónyelv, földrajz, történelem és művelődéstörténet tárgyak szerepelnek a programban. A rendelkezésre álló időkeret – heti kb. 8 óra – persze igen szűkre szabja az első ciklusban átadható nyelvi és civilizációs ismeretanyagot.

A képzés középpontjában a hungarológiai *alapidiszciplínák* állnak, de a program lehetőséget ad kapcsolódó tudományágak tanulmányozására is.

A licence keretében intézetünk minden hallgatója tanul irodalomelméletet, általános és alkalmazott nyelvészetet, Közép-Európa történetét, közgazdaságtant, módszertant és informatikát. A kötelezően választható tárgyak között hallgatóink két rokon nyelv, a finn és az észt főbb sajtóságaival is megismerkedhetnek, de szláv nyelv és a román is felvehető ún. kiegészítő munkanyelvként.

A magyar civilizációs kurzusokat nem magyar szakos hallgatók is látogathatják, akik csak a közvetítő nyelven ismerkednek a magyar kultúra értékeivel.

Olyan áttekinthető képzési program kidolgozására törekedtünk, amelyben az elméleti képzés mellett megfelelő súllyal szerepel a hallgatók nyelvi felkészítése. Az egyre differenciáltabb tanulási szükségleteket változatos tematikával, kínálatlaltal igyekeztünk kielégíteni, semmiképpen nem feladva a filológiai hagyományokat és kötelezettségeket. Határozott igény mutatkozik a szaknyelvek iránt, ezért programunkban kitüntetett szerep jut a gazdasági-politikai és európai orientációjú szövegeknek.

A licence-ciklus 180 kredit megszerzését írja elő. A képzés sikeres lezárása után hallgatóink beiratkozhatnak a licence-hoz közvetlenül kapcsolódó magyar szakos „master” fokozatra.

A mesterfokozat megfelel a korábbi Maîtrise, illetve DEA / DESS diplomáknak. Az 5. év végére a hallgatóknak 300 kreditet kell szereznie. A második ciklus két képzési irányt, területet foglal magába: elméleti stúdiumok és fordítás.

A hallgatók kontrasztív nyelvészetet, stiliztikát, kortárs és finnugor irodalmat hallgatnak, előadásokon és módszertani jellegű szemináriumi foglalkozásokon vesznek részt. Külön tárgy foglalkozik a mai magyar társadalommal. A ciklus kere-

tében kiemelt hangsúlyt helyezünk a fordítási és tolmácsolási készség továbbfejlesztésére. Így a második ciklus lezárása után hallgatóink a gyakorlatban is használható ismeretek birtokában lépnek ki a munka világába.

A hallgatói összetételnek megfelelő, többnyire két nyelven folyó kurzusokon, szemináriumi dolgozatok, kiselőadások segítségével készítjük fel hallgatóinkat a tudományos munkára, a 4. évet lezáró szakdolgozat megírására és a az 5. év végén esedékes önálló kutatásokon alapuló diplomamunka elkészítésére. A szak jellegének megfelelően hallgatóink rendszerint nyelvészetből vagy irodalomtörténetből választanak témát, de lehetőség van civilizációs irányultságú kutatásra is.

A diplomamunka megvédése, a habilitált témavezető és egy másik oktató jelenlétében zajlik. Az 1. ciklushoz hasonlóan, a diploma megszerzéséhez az említett tárgyakon kívül teljesíteni kell egy sor kiegészítő kurzust. Ezeket itt nem részletezem.

A képzési folyamat harmadik szintje lehet a doktori fokozat megszerzése. A kelet-európai doktori program hungarológiai elágazása lehetőséget ad arra, hogy hallgatóink az egyéni érdeklődési körnek megfelelően magyar témából doktorálhassanak. Tekintettel az 1. és 2. ciklus nyitottságára, egyetemünkön a szelektív doktori program hivatott biztosítani az elitoktatást.

Az új háromfokozatú rendszer számtalan átmeneti lehetőséget teremt az egyetem 10 intézete között.

A hallgatók az alapidiszciplinákon túlmutató egyéb szakterületeken is szerezhetnek diplomát, a tudományban és a hétköznapi életben kamatoztatható ismereteket. Így például bármely nyelv mellé felvehető a politikatudomány, nemzetközi gazdasági kapcsolatok, a kommunikáció, az alkalmazott nyelvészet, a fordításelmélet, a francia mint idegen nyelv ... „intézetközi” szak.

Azt is megjegyzem: kurzusainkat bárki látogathatja és más egyetemek hallgatói is felvehetik ezeket kiegészítő vizsgatárgyként. A kurzusok gyakorlati jeggyel (contrôle continu) vagy – főként írásbeli – vizsgával (contrôle final) zárulnak.

Az átjárhatóság és az összemérhetőség segíti külkapcsolataink fejlesztését. Ösztönzést jelentenek hallgatóink számára a kétoldalú egyetemközi megállapodásokból fakadó budapesti, pécsi és szegedi és – ettől az évtől – kolozsvári rész képzési lehetőségek.

Nemzetközi tanácskozásainkat sok év óta a Párizsi Magyar Intézettel közösen szervezzük. Hagyományteremtő cézzal, 2008 januárjától „Chaire tournante” (Virtuális katedra) címen havonta jelentkező előadásorozatot indítunk a PMI-vel együttműködve, mindenekelőtt hallgatóink számára. Az elképzelések szerint neves hazai, kárpát-medencei és külföldi vendégelőadók közvetítik majd francia nyelven a magyar tudományosságot és a magyar kulturális hagyományok sokrétűségét.

Konferenciáinkat, rendezvényeinket szervesen kiegészítik az irodalmi, kulturális programok. A fontosabb motivációs tényezők közé sorolható az évente megrendezésre kerülő diáknapi és fordítóverseny is.

Az oktatást olyan változatos és intenzív élményekkel igyekszünk gazdagítani, amelyek révén hosszabb távon is megnyerhetjük hallgatóinkat a magyarságtudományoknak. A lelkesedésből, amely hallgatóinkat összefogja, nagyszerű eredmények

szülehetnek. Francia anyanyelvű hallgatóink hivatásos színészeket is zavarba ejtő színvonalon mutatták be májusban Karinthy Ferenc *Bösendorfer* című egyfelvonásosát.

Néhány záró megjegyzés

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapja 2006. december 8-i keltezéssel arról informálja az olvasót, hogy „20 éves a magyar tanszék Párizsban”. A tudósítás nem tesz említést az INALCO-ról. A közlemény nyilvánvaló tévedésen alapszik és a Paris III Sorbonne Nouvelle Egyetemen 1985 óta működő „Egyetemközi Magyar Tanulmányok Központjáról” (CIEH) szól. Nem szerencsés dolog a magyar szakot, a franciaországi egyetemi hungarológiai képzést a jelzett intézménnyel összekeverni.

Az INALCO Közép- és Kelet Európai Intézetében több szak az anyakormányok bőkezű támogatásával működik. Farkas Mária idézi egy kapcsolattörténeti tanulmányában, hogy a 30-as években egy-egy magyar vizsga az INALCO-n olyan nagy eseménynek számított, hogy gyakran maga a nagykövet is megjelent.

A magyar szervek érdeklődése, segítsége ma sem nélkülözhető.